

Miért is „emigrált” Bartók Béla?

Sajnos a zsenik tudják magukról, hogy zsenik. Általában az igazságot keresik. Nem átlagos módon. Kitartóak és magányosak. Bartók Béla 1904. május 13-án lett figyelmes a kibédi származású Dósa Lidi énekére, a Gömör-Kishont vármegyei Gerlicepusztán, ahol éppen az op. 1-gyel jelölt Rapszódíát komponálta.

Innentől megpecsételődik a sorsa. A magyar lakosság, amely évszázadok óta csendben, nyomorban, mindenféle idegen uralkodás, kiszipolyozás ellenére élt és virágzott vidéken, megtaláltatott! És talált egy igazi tudós zseniben világszínvonalú pártolót. Egybefüggő, tökéletesen ép, virágzó kultúra, ami csak a miénk!

Nem dzsessz New Orleansból, nem operett Bécsből, nem összművészeti szirupos cigányzene vonósnégyesnek álcázott hangszereléssel, hanem egy több ezeréves kultúra, amelyről nem lehetett tudni, hogy hogyan is élte túl a tatárt, a törököt, de leginkább a 350 éves Habsburg rabigát.

A feladat embertelenül hatalmas volt, amire Bartók hamarosan rájött. Viszont a sok német iskola, a Nyugat majmolása helyett, amit mindig nyűgnek és hamisnak érzett a lelkében, egyszerre látta: ezt a temérdek kincset meg kell mutatni:

„Most új tervem van: a magyar népdalok legszebbjeit összegyűjtöm, a lehető legjobb zongorakísérettel mintegy a műdal nivójára emelem. Ez arra volna jó, hogy a külföld ilyen gyűjteményből megismerhesse a magyar népzeneét” – írta büszkén és öntudatosan hűgának 1904. december 26-án. Karácsony másnapján! Igazán jó ajándék! Szerencsére nemcsak a hűgának, hanem nekünk is.

1904-től haláláig a magyar népzene rendjén dolgozott. Amerikában is kis cetlikkel volt telerakva a bérelt szobája. Juhász Zoltán barátom mondta nekem, hogy ő számítógéppel próbálja rendezni a

magyar népzenei anyagot, de még így is nehéz. Fogalma sincs, hogy milyen agya volt Bartóknak, hogy cetlikén átlátta az egészet! Hát zseni volt. Nem tudjuk felfogni. De ami végzetes, hogy a mai napig nem is használjuk.

1918. október 8-án Bartók Béla elkapja az akkor Európában tomboló spanyolnáthát. Majdnem belehal, szövődményei lesznek, amelyek hónapokig elhúzódnak. Közben pedig átrobog rajta a történelem.

Az új kommunista rend egyszerűen átnevezi direktóriummal a Zenei Tanácsot, melynek oszlopos tagja a három nagy zeneszerző. Természetesen csak a nevük kellett. Hitegetik, hogy a magyar népi kultúra fontos. Hengereket igényel. Kihajtja, hogy a Néprajzi Társaság a hengergyűjtemény okán önálló intézmény legyen. Ez az alapja a mai Néprajzi Múzeumnak.

Bartók hamar rájött, hogy kik ezek. Menekült hengerestül, családotul Rákoshegyéről Pestre. Aztán vissza. Egyetlenegy direktóriummal üléseken nem vett részt. Nem akart semmi intézményt, örömmel fogadta, hogy az Operaházba nem nevezték ki. Bosszúból beszállásoltak hozzájuk egy szlovák családot, akik nem hagyták dolgozni, mondván, ingyenélő.

Hiába ír Reinitz Bélának: adjanak nekik más helyet, mert nem tudja befejezni A csodálatos mandarin hangszerelését az Operaháznak.

Természetesen nem segítettek rajta. Ők szállásolták be a nyakukra. Tihanyi Lajos festőt is megfenyegették, hogy kiteszik a műterméből az utcára, ha nem tetszik neki valami.

Bartók haláláig brigantiknak nevezte a kommunistákat. Persze a proletárdiktatúrát cseppet sem érdekelte az igazi magyar népi kultúra, mint tudjuk, hiszen a múltat végképp el kívánják törölni, a mai napig. De szerencsére megmaradt nekünk a Néprajzi Múzeum, ahol máig őrzik a támlapjait és a hengereit. Mikor a román hadsereg bevonul Budapestre, beszállásolnak még hat katonát.

A sors fintora, hogy ezek moldvai csángók voltak. Fogalmuk sem volt, minek hurcolták el őket Magyarországot lerohanni. Bartóknak ez egy öröm volt. Rögtön gyűjtött tőlük parasztdalokat. Ekkor találkozott először moldvai csángókkal. Biztos vagyok benne, hogy ők ezek után senkire sem fogtak fegyvert. A további sorsukról nem tudni.

Szokolay Sándor mondta nekem, hogy Bartók igazán nagytakarítást rendezett a klasszikus zenében. El is magyarázta hosszan, órákig tartó telefonbeszélgetéseink során. A XX. század legeredetibb, legkonzekvensebb, legalaposabb művésze volt. Nincs egyetlenegy átgondolatlan hangja sem.

Ezt már Kocsis Zoltán mesélte nekem, ráadásul úgy, hogy a zongora mellett rögtön illusztrálta. Néha szégyellem magam, micsoda emberektől hallhattam ezeket a csodálatos előadásokat, milyen gazdagon és bőven elmagyarázva. Egyáltalán nem aláztak meg, hogy visszakérdeztem, mert nem érthettem mindent. Ők soha nem aláztak meg, hogy nem az akadémián végeztem, ez tipikusan az élősködő közepszer sajátja.

Bartók Béla sem volt arrogáns és felsőbbrendű, ha valaki nyitott szívvel közeledett hozzá, és kérdezett. Mindig válaszolt, ezért is fogadták be kedves parasztjai. Végtelen türelemmel kell a jót átadni. Ezt viszont tapasztalatból tudom. Harag, düh csak a rosszindulat, igénytelen restség nyomán

ered. Szokolay Sándor és Kocsis Zoltán egyaránt tudtak nagyon haragosak és elkeseredettek lenni. Jogosan. Milyen érdekes: mindketten rajongásig tisztelték és ismerték Bartók Bélát, a zeneszerzőt, az előadóművészt, a tanszékvezető tanárt. Az embert.

Ezek az emberek olyanok, mint a nemzet gyógyszerei: keserűek, de a túlélésünk érdekében szó nélkül kellene lenyelni. Ehelyett a kényelmes középszer kikezdi őket. Mézbe, hízelgésbe, pácba, aljas lejáratásba csomagolja őket, hogy ne lehessen érezni az ízüket. Nehogy azt higgyük, hogy Bartókot a saját korában nem érték aljas kisajátítások, lejáratások, támadások, akár a sajtón keresztül!

Tessék elolvasni a fülétől a farkáig azt az igen szenvedélyes és dühös proklamációját, amelynek csak a végét idézzük: „Csak tiszta és egészséges legyen az a forrás!”

Ő már életében nem kellett a vérzivataros, nemzetrontó XX. századnak. Mert tisztán látott, és kiállt a bornírt, ostoba hülyeség ellen. 1939-ben levelet írt Szabó Dezsőnek, akit személyesen talán nem is ismert. Nem kvaterkázta a Tütü bárban. Nem kellett. Ebben az alig másfél oldalas kis levélben, amely azon a Remington írógépen készült, amit a Bartók Béla Emlékházba tettünk ki 2006-ban, leírja, miért ment el. Reménye sem volt addigra, hogy megjelenhet a Magyar Népzene Rendje. Megakadt a háborús készülődésen, a kultúra várhat.

Ilyen egyszerű. A német diktatúra és a szovjet diktatúra között ő már látta, hogy Magyarország menthetetlenül sodródik a megszűnés felé. Megüzenték neki, hogy először őt tüntetik el innen, ha bejönnek a németek, bár nem volt még a családjában sem zsidó származású. Csak nem kell a tükör a diktatúrának. Politikusaink, akik önnön pozícióikat tákolták, ahogy leveleiben maró iróniával írja, összevissza beszéltek, amikor ő már 1945 nyarán látta az orosz veszélyt.

Tisztán és világosan előre látta a magyar nép felmorzsolódását. És megírta a Szólószonátában és a Harmadik zongoraversenyben, de már Amerikában. (Bár hazudtak neki, „kegyeletből”, miközben Pesten mindenki tudta már 1943-ban, hogy rákos, hogy kiforgassák mindenéből, és a helyébe tolokodhassanak. Bartók kisebbik fiának, Péternek 25 évébe került, míg visszaszerezte a jussát, azaz a kéziratokat, hogy ne egy aukción végezzék most.)

Bartók Béla érezte, hogy soha nem látja viszont a hazáját, és megírta a Szólószonátát és a Harmadik zongoraversenyt. A világ legszebb, legmagyarabb zenéi! Életem során még soha nem tudtam zokogás nélkül végighallgatni, és vessenek meg érte, de ezt már vénségemre sem fogom szégyellni.

Ne keressenek ostoba, nyakatekert „megmagyarázatot” a Concertóra! Ez egy olyan titok, ami nem titok. Minden magyar tudja, érzi, és az övé. Mint a szerelem, a hazaszeretet, az anyánk ölelése, a Kárpát-medence virágai. Semmiségek, megfoghatatlanok, de nélkülük csak a fogyasztói társadalom biológiai sejtsomói lennének.

Kedves olvasók, ne hagyják magukat megvezetni, mert Bartók Béla minden jó szándékú emberé a földön, de leginkább a miénk, magyaroké! Hallgassák Kocsis Zoltán tolmácsolásában, sajnos már csak felvételtől...

Virághalmy Ágnes (A szerző diplomás belsőépítész, iparművész)